

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาท ปัญหาอุปสรรค และหาแนวทางในการพัฒนาบทบาทบริการทันตสุขภาพของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการปฏิบัติงานระดับปฐมภูมิ กรณีศึกษา เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ใช้เทคนิค Thematic Analysis ซึ่งนำเสนอผลงานออกมาเป็น 7 ส่วนลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัญหาท้าทายในการปฏิบัติงานทันตสุขภาพระดับปฐมภูมิ

ส่วนที่ 2 ปัญหาระบบบริการทันตสุขภาพในช่องปาก

ส่วนที่ 3 แนวทางในการพัฒนาระบบบริการทันตสุขภาพในระดับปฐมภูมิ

ส่วนที่ 4 บทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในปัจจุบัน

ส่วนที่ 5 บทบาทที่คาดหวังของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ส่วนที่ 6 ปัญหาของการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ส่วนที่ 7 แนวทางการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ส่วนที่ 1 ปัญหาท้าทายในการในการปฏิบัติงานทันตสุขภาพในระดับปฐมภูมิ

ผลการวิจัยในส่วนที่ 1 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับปัญหาท้าทายในการปฏิบัติงานทันตสุขภาพในระดับปฐมภูมิของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ดังนี้

ปัญหาสาธารณสุขช่องปากในผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับอำเภอ (สสอ.) ท่านหนึ่งพบว่าเขามีมุมมองเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสุขภาพช่องปากใน 5-10 ปีข้างหน้าว่าปัญหาสาธารณสุขในช่องปากของผู้สูงอายุในอนาคตน่าจะมีแนวโน้มเป็นโรคปริทันต์สูงขึ้นเป็นปัญหาที่สำคัญของพื้นที่

...ในกลุ่มผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุมีแนวโน้มการเป็นโรคปริทันต์อักเสบ โดยปกติเป็นโรคที่ป้องกันได้ ถ้ามีพฤติกรรมอนามัยที่ถูกต้อง... (สสอ.)

ปัญหาสาธารณสุขช่องปากในเด็กและเยาวชนที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนั้นสสอ.ยังคาดการณ์ว่าอัตราการป่วยเป็นโรคทางช่องปากของเด็กและเยาวชนน่าจะมีแนวโน้มสูงขึ้น

...แนวโน้มสภาวะสุขภาพช่องปากข้างหน้าในระยะ 5 ปีน่าจะพบว่าโรคฟันผุ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กปฐมวัย สภาวะเหงือกอักเสบในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มสูงขึ้น... (สสอ.)

ปัญหาทันตสาธารณสุขสาเหตุมาจากพฤติกรรมกรบริโภคที่ไม่เหมาะสม จากการสัมภาษณ์หัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชน (หน.สอ.) ได้กล่าวถึงการดูแลทันตสุขภาพในเด็กและวัยรุ่นว่า

...การดูแลทันตสุขภาพในเด็กและวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นจาก พฤติกรรมการบริโภคอาหาร... ที่เปลี่ยนแปลงไป... (หน.สอ.)

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้บริหารระดับนโยบาย (สสจ.) ว่าปัญหาสุขภาพช่องปากอีก 5 - 10 ปี ข้างหน้า สสจ. มีความเห็นว่าปัญหาด้านทันตสาธารณสุขมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีต้นเหตุมาจากการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

...คิดว่าเกี่ยวกับการกิน จะทำให้ฟันผุ เกิดขึ้นเยอะแยะ... (สสจ.)

ซึ่งผู้บริหารระดับอำเภอ (ผอ.) คิดเห็นในทำนองเดียวกันว่าปัญหาด้านทันตสุขภาพในอนาคตจะเกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารหวาน นอกจากนั้นยังเกี่ยวกับการขาดแคลนในหญิงตั้งครรภ์

...ปัญหาการขาดแคลนในไทย ก็จะมีปัญหาว่าหญิงมีครรภ์จะมีฟันผุ เนื่องจากว่าแคลเซียมที่สะสมในแม่นั้นมีน้อยลง และอีกอย่างคือการกินของหวาน... (ผอ.)

ซึ่งครูอนามัยได้ให้สัมภาษณ์ซึ่งสอดคล้องกับการคาดการณ์ของผู้บริหารทั้งสองท่านว่าในปัจจุบันนั้นผู้ประกอบการเอาใจใส่ในพฤติกรรมบริโภคของบุตรหลาน

...แล้วก็เรื่องอาหารแล้วก็ขนมเนี่ย [ผู้ประกอบการ] ไม่เลือก [อาหาร] ให้เด็กรับประทาน อยากจะให้กินอะไรก็ให้กิน แล้วพอกินเสร็จเค้าก็ไม่บอกให้ลูกหลานบ้วนปากหรือแปรงฟัน... (ครูอนามัย)

ความต้องการบริการรักษาพยาบาลด้านทันตกรรมที่เพิ่มขึ้น
สสจ.ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาท้าทายด้านการให้บริการทันตสุขภาพว่ามีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเนื่องมาจากการเข้าถึงบริการที่มากขึ้น

...ความต้องการบริการรักษาพยาบาลด้านทันตฯ จะมากขึ้น...เนื่องจากการเข้าถึงบริการ [ทันตสุขภาพ] ดีขึ้น... (สสจ.)

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขท่านหนึ่งว่า

...การเปลี่ยนแปลงก็คือประชาชนจะเข้าถึงบริการ [ทันตสุขภาพ] มากขึ้น... (จพ.ทันต. 2)

ผู้ปฏิบัติงานในระดับปฐมภูมิได้ชี้ให้เห็นถึงความกังวลของเธอนั้นในปัจจุบันประชาชนพึ่งพาการให้บริการรักษาพยาบาลด้านทันตสาธารณสุขและทำให้เธอไม่สามารถให้บริการด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

...คน [ไข้] เรียกร้องบริการรักษาพยาบาลทันตกรรมมากขึ้น เราเอาใจใส่ในการรักษา [ทางทันตกรรม] ให้เขามากขึ้น แต่ในการบริการ [ทันตกรรม] ด้านส่งเสริม [สุขภาพช่องปากและการ] ป้องกัน [โรคทางทันตกรรม] เรา [สามารถ] ทำ [ได้] น้อย... (จพ. ทันต.2)

ซึ่งหน.สอ.ได้มองเรื่องนี้ว่าแม้คนไข้จะมีการใส่ใจดูแลสุขภาพช่องปากของตนเองมากขึ้น แต่กลับมีการใช้บริการทันตสุขภาพมากขึ้น

...[คนไข้] หันมาสนใจสุขภาพช่องปากตนเอง อยากเข้าถึงบริการ [ทันตสุขภาพ] เพิ่มขึ้น การดูแลภาวะช่องปากจะเปลี่ยนไปจากการถอนฟัน จะเป็นการอุดฟันแทน โดยเฉพาะคนไข้ปัจจุบันจะมาต้องการถอนฟันเมื่อปวด แต่ในอนาคตเขาจะดูแลสุขภาพช่องปากตั้งแต่เริ่มดูแล บริการที่ต้องจัดให้จึงเป็นชุดหินปูน อุดฟัน มากกว่าการถอนฟัน... (หน.สอ.)

ส่วนที่ 2 ปัญหาระบบบริการสุขภาพในช่องปาก

ผลการวิจัยในส่วนที่ 2 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับปัญหาระบบบริการสุขภาพในช่องปากในระดับปฐมภูมิ ไว้ดังนี้

การไม่สามารถเข้าถึงบริการทันตสุขภาพ

ในการสัมภาษณ์ หน.สอ. ได้ชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันนี้ระบบบริการทันตสุขภาพยังคงประสบปัญหาโดยประชาชนยังมีความยากลำบากในการเข้าถึงบริการทันตสุขภาพ โดยได้ยกตัวอย่างของการให้บริการใส่ฟันปลอมของผู้สูงอายุที่ผู้ป่วยยังไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากผู้ป่วยยังคงต้องรอคิวนาน ดังนี้

... การเข้าถึง [บริการใส่] ฟันปลอมของผู้สูงอายุ ต้องรอคิวนานประมาณ 4 เดือนถึง 1 ปี แต่รัฐหรือสถานบริการก็ไม่สนใจที่จะคิดหาทางออก เช่น จ้างเอกชนมาทำ LAB ให้ทั้ง ๆ ที่ค่าให้จ่ายก็เบากว่า สปสช. ได้อยู่แล้ว... (หน.สอ.)

จากการสัมภาษณ์ของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการให้บริการรักษาทางทันตสุขภาพในศูนย์สุขภาพชุมชนไว้ว่า

...อยากให้เปิดทำฟันหลาย ๆ วัน จากปัจจุบัน เปิด [ให้บริการ] แค่วันพุธกับวันพฤหัสบดี [สามารถให้บริการได้เพียง] วันละสิบคน ก็[อยาก] ให้เปิด [การให้บริการ] เพิ่ม [อีก] สัก [หนึ่ง] วัน... (อสม.)

ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทันตสุขภาพ

สสอ. ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันระบบบริการทันตสุขภาพกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนทันตบุคลากรในการให้บริการทันตสุขภาพ

...บุคลากรทางทันตสาธารณสุข ยังมีน้อย ไม่ครอบคลุมพื้นที่... (สสอ.)

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สสจ. ว่า

...ทันตบุคลากรอาจจะไม่เพียงพอต่อการให้บริการ [รักษาทางทันตสุขภาพ]... (สสจ.)

นอกจากจำนวนทันตบุคลากรที่มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการแล้ว ผอ. ยังชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการขาดทักษะการทำงานแบบบูรณาการกับงานอื่นที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

...จำนวนนักเรียน [ในเขตรับผิดชอบ] เยอะแต่เจ้าหน้าที่ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] น้อย...แล้วบางทีก็ไม่ได้บูรณาการงานโรงเรียนกับกลุ่มเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน... (ผอ.)

การขาดแคลนทรัพยากรในการบริการด้านทันตสุขภาพ

ผู้บริหารระดับจังหวัด (สสจ.) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าปัญหาของระบบบริการทันตสุขภาพในปัจจุบันเกี่ยวข้องกับการขาดแคลนงบประมาณ

...ปัญหาในการใช้งบประมาณ ในการจ้างทันตบุคลากรเยอะ ก็จะทำให้แต่ละโรงพยาบาลมีข้อจำกัดในการจ้างทันตแพทย์ที่ว่ามีเบี้ยเลี้ยงเหมาจ่าย เบี้ยเลี้ยงขั้นต่ำ เป็นปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอ... (สสจ.)

นอกจากงบประมาณที่ไม่เพียงพอแล้ว หน.สอ.ยังได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมให้แก่ศูนย์สุขภาพชุมชนในการให้บริการทันตสุขภาพ

...เมื่อมองเรื่องการจัดสรรทรัพยากร [ทางทันตกรรม] เป็นเครื่องมือ ยูนิต ก็
จะจัดสรรให้กับโรงพยาบาลก่อน ส่วนในศูนย์สุขภาพชุมชนก็จะให้แค่ใช้งาน
ได้ไม่เต็มที่ ไม่กล้าลงทุนให้กับศูนย์สุขภาพชุมชนในชนบท... (หน.สอ.)

ส่วนที่ 3 แนวทางในการพัฒนาระบบบริการทันตสุขภาพในระดับปฐมภูมิ

ผลการวิจัยในส่วนที่ 3 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ใน
การศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาระบบบริการทันตสุขภาพในระดับปฐมภูมิ ดังนี้

พัฒนาการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในช่องปาก

ผู้บริหารระดับอำเภอได้เสนอแนวทางในการพัฒนาระบบบริการทันตสุขภาพใน
ระดับปฐมภูมิว่าจะต้องมุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค
มากกว่าการรักษาพยาบาล ดังนี้

...ปัญหาเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรคในช่องปาก จึงมีความ
จำเป็นที่จะต้องพัฒนารูปแบบ การดำเนินงานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับ
การส่งเสริมสุขภาพ สำหรับประชาชนทุกกลุ่มอายุ เพื่อสนับสนุนให้
ประชาชนมีพฤติกรรม การบริโภคอาหารที่เหมาะสม ตลอดจนสามารถดูแล
รักษาอนามัยในช่องปากตนเอง และบุคคลในครอบครัวได้ อย่างมี
ประสิทธิภาพเป็น และรวมไปถึง การได้รับบริการเพื่อการป้องกันโรคสำหรับ
ผู้ที่จำเป็น เช่น การเคลือบหลุมร่องฟัน การใช้สารฟลูออไรด์ การขูดหิน
น้ำลายทำความสะอาดฟัน และการรักษาในกรณีที่เกิดโรคแล้ว เพื่อป้องกัน
การลุกลามจนเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียฟัน... (สสอ.)

หัวหน้าศูนย์สุขภาพชุมชนท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นที่แสดงถึงการเน้นย้ำให้เห็นถึง
ความสำคัญของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการที่ในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นการรักษาพยาบาล
ให้นำไปสู่การมุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นการทำงานเชิงรุกในชุมชนให้มากขึ้น

...การปรับเปลี่ยนรูปแบบบริการ ควรทำงานเชิงรุกให้มากขึ้น เพิ่มการให้
ทันตสุขศึกษาและกำหนดกรอบการทำงานให้ชัดเจน กำหนดตารางเวลา
ทำงานเชิงรับและเชิงรุก และปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม เพราะปัจจุบันจะ
มีแต่ทันตภิบาลที่ทำงานเชิงรับ หรือแม้แต่ออกไปทำงานในพื้นที่ก็กลายเป็น
ออกไปทำงานเชิงรับอยู่ดี... (หนสอ.)

การพัฒนาการทำงานเป็นทีม

นอกจากนั้น สสจ.ได้แนะนำว่าในการพัฒนาระบบบริการทันตสุขภาพในระดับอำเภอมี
ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการทำงานเป็นทีมของทีมทันตสุขภาพระดับอำเภอ ดังนี้

...จะต้องให้มีการพัฒนาการทำงานเป็นทีม ให้ทันตแพทย์เป็นหัวหน้างาน ให้
ทันตากรเป็นผู้ปฏิบัติ ให้จับคู่กันทำงาน เพราะว่า ทันตภิบาลอาจจะถนัด
ปฏิบัติแต่ทันตแพทย์จะคิดเป็นระบบมากกว่า แล้วก็อยากให้ทันตแพทย์มี
ความคิดที่จะรับผิดชอบในงานทันตกรรมป้องกันด้วย... (สสจ.)

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผอ.ซึ่งเสนอว่าต้องพัฒนาการทำงานเป็นทีม ดังนี้

...การทำงานเป็นทีม จะทำให้เสียทรัพยากรรอบเดียว สองก็คือ [บุคคลากร]
สามารถช่วยกันได้ เมื่อเราทำงานเป็นทีม เราคงไม่มีเวลาไปช่วยเค้าแต่เค้า
อาจจะมีเวลามาช่วยเรา... (ผอ.)

ส่วนที่ 4 บทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในปัจจุบัน

ผลการวิจัยในส่วนที่ 4 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ใน
การศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขระดับปฐมภูมิในปัจจุบัน ดังนี้

บทบาทการเป็นผู้ให้บริการทันตสุขภาพ

การให้บริการรักษาพยาบาลด้านทันตกรรมในคลินิก

คำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการ
เป็นผู้ให้บริการโดยทำงานในคลินิกทันตกรรมซึ่งเป็นบทบาทด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งจะเห็นได้
จาก ข้อความด้านล่างต่อไปนี้

...ทันตภิบาล [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เคี้ยวมีหน้าที่ถอนฟันเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี ถอน [ฟัน] โยกระดับสาม อุดฟันน้ำนมในเด็ก...นอกจากนั้นเป็นหน้าที่ของทันตแพทย์... (ทพ.)

ซึ่งอาสาสมัครสาธารณสุขท่านหนึ่งได้เปิดเผยถึงประสบการณ์ของเขาที่มีต่อเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการทำงานที่สถานีอนามัยว่า

...ถ้ามีคนไข้มาทำฟันที่สถานีอนามัยหมอฟัน [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ก็จะได้ทำทั้งหมด [ตามคิว] ถ้าเป็นอุดฟัน ถอนฟัน ขูดหินปูนที่ไม่ยุ่งยาก นอกจากมีโรคประจำตัว ฟันถอนยาก ฟันคุด ฟันปลอม ก็จะต้องส่งตัวไปที่โรงพยาบาล... (อสม.2)

การให้บริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคด้านทันตกรรม

การให้บริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคด้านทันตกรรมในสถานบริการ

คำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการทำงานในคลินิกทันตกรรมซึ่งเป็นบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค โดยดำเนินการให้บริการตรวจฟันและให้ความรู้แก่หญิงตั้งครรภ์ และให้บริการเฝ้าระวังแก่เด็กที่มาใช้บริการในคลินิกเด็กดี และให้คำแนะนำในการปรับพฤติกรรมการบริโภคให้แก่ผู้ปกครอง ซึ่งจะเห็นได้จากข้อความด้านล่างต่อไปนี้

... [การทำงานของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในด้านส่งเสริมและป้องกันโรคในสถานบริการ เช่น] การตรวจฟันให้หญิงตั้งครรภ์ และให้ทันตสุขศึกษา การเฝ้าระวังในเด็กที่เข้ามาใช้บริการในคลินิกเด็กดี การปรับพฤติกรรมการบริโภคตั้งแต่วัยเด็กโดยให้คำแนะนำกับผู้ปกครอง... (จพ.ทันต. 2)

... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ให้บริการเคลือบฟลูออไรด์แก่เด็กที่มาในคลินิกเด็กดีและแนะนำให้ผู้ปกครองเช็ดทำความสะอาดช่องปากหลังกินนม กินอาหาร หรืออย่างน้อยก็ต้องกินน้ำตาม... (จพ.ทันต.1)

...ฉันพาลูกมาหยอดยาครั้งที่แล้ว ได้มีหมอ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] มา
สอนเรื่องของการทำความสะอาดช่องปาก...เรื่องการกินนม เรื่องการใช้ขวดนม
ในเด็ก ถ้าลูก [สามารถ] กินนมในแก้วได้ให้กินนมด้วยแก้ว... (ผู้รับบริการ1)

การให้บริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคด้านทันตกรรมในชุมชน

ด้านการให้บริการส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพในชุมชน เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขได้
ให้บริการในกลุ่มเด็กนักเรียน ด้วยการเข้าไปตรวจสุขภาพช่องปาก และได้ให้ครูพานักเรียนมารับ
บริการเคลือบหลุมร่องฟัน และในกลุ่มเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขได้
เข้าไปตรวจสุขภาพช่องปาก พร้อมกับการเคลือบฟลูออไรด์ ดังข้อความด้านล่างนี้

...หมอ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] นัดเด็กนักเรียน ป.1 กับ ป.6 มา
เคลือบหลุมร่องฟันแล้วก็เอนักเรียนที่มีฟันผุมาอุดฟันที่โรงพยาบาลด้วย...
(ครูอนามัย1)

...มีหมอ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เข้ามาตรวจฟันในโรงเรียนแล้วก็ให้
ใบแจ้งผลการตรวจฟัน [ในโรงเรียนมัธยม] หนูเลยรู้ว่าฟันผุต้องมาอุดฟัน...
(ผู้รับบริการ2)

การให้บริการทันตสุขภาพในชุมชน

เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังถึง
ประสบการณ์การทำงานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการเป็นส่วนหนึ่งของทีมสุขภาพในการ
ดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชน

...ต้องเป็นหนึ่งในทีมสุขภาพเข้าไปเยี่ยมบ้านคนไข้ที่มีโรคประจำตัว [เพื่อแนะนำการ
ดูแลสุขภาพช่องปาก] ในเขตรับผิดชอบ... (จพ.ทันต.2)

ซึ่ง หน.สอ. ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการ
เป็นส่วนหนึ่งของทีมสุขภาพในการไปเยี่ยมบ้านผู้ป่วย ดังนี้

...นอกจากจะปรึกษา [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เรื่องฟันได้แล้วยังปรึกษาเรื่องอื่น เช่น เรื่องครอบครัว ... (หนสอ.)

ผู้เชื่อมโยง

เจ้าหน้าที่ทันตสาธารณสุขซึ่งปฏิบัติงานในโรงพยาบาลได้ชี้ให้เห็นถึงการทำงานในชุมชนที่จะต้องทำหน้าที่เชื่อมประสานงานกับบุคคลกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่การจัดอบรมผู้บริหารจนถึงครูผู้ปฏิบัติงานจนถึงการแจ้งผลการตรวจสุขภาพช่องปากเพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบ ดังนี้

...งานเด็ก [นักเรียน] ในโรงเรียน ก็จะมีตั้งแต่การจัดอบรมครูและผู้บริหารการศึกษาเพื่อให้รับทราบปัญหาและโครงการ...และออกไปแจ้งผลการตรวจฟันแก่เด็กนักเรียนเพื่อที่จะนำไปให้ผู้ปกครองพามาทำฟัน... (จพ.ทันต.1)

ผลต่อเนื่องในการให้บริการในโรงเรียนทำให้ผู้มารับบริการ 1 ได้ทราบจากลูกว่ามีหมอเข้าไปตรวจฟัน และแจ้งผลการตรวจเพื่อให้อนุญาตให้ลูกไปทำฟัน ดังนี้

...ลูกมาแล้วให้ฟังว่า มีหมอฟันไปตรวจฟันที่โรงเรียน แล้วก็เอาใบแจ้งผลการตรวจฟันมาให้ดูก็จะอนุญาตให้ไปทำฟันกับครูได้... (ผู้รับบริการ1)

ผู้สนับสนุน (Facilitator)

เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังถึงบทบาทของเขาในการทำงานร่วมกับโรงเรียนซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายทันตสุขภาพ

“...นอกจากนั้นยังมีการเชิญครูพี่เลี้ยงเด็กมาจัดเครือข่ายทันตสุขภาพ เพื่อที่จะได้รู้ปัญหา นำความรู้และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองไปสู่ชุมชนได้ด้วย...” (จพ.ทันต.1)

บทบาทของผู้ให้ความรู้

ผอ.ได้เล่าให้ฟังถึงการดำเนินการให้มีการจัดอบรมนักเรียนให้เป็นอาสาสมัครทันตสาธารณสุขเพื่อตรวจฟันโดยใช้กระดาษเป็นโมเดลให้กับเพื่อนและน้อง ซึ่งทำให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขได้มีส่วนร่วมในการอบรมนักเรียนดังกล่าว

...จัดให้มีการอบรมนักเรียนให้เป็นแกนนำอาสาสมัครทันตสาธารณสุขเพื่อทำหน้าที่ตรวจฟันให้กับเพื่อน และน้องในโรงเรียนโดยใช้กระดาษเป็นโมเดลในการตรวจฟัน... (ผอ.)

บทบาทอื่นๆ ในสถานบริการ

จากการสัมภาษณ์ได้มีผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานในบทบาทอื่นๆ ในสถานบริการของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ไว้ดังนี้

งานบริหาร

จพ.ทันต.2 เล่าให้ฟังว่าตัวเองมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบคลั่งยาและตรวจเช็คยาทุกสัปดาห์

...[เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ต้องควบคุมคลั่งยาทั้งคลั่งยาใหญ่แล้วก็คลั่งยาเล็ก การเบิกจ่ายยาทุกเดือน แล้วก็เช็คสต็อกยาทุกอาทิตย์...(จพ.ทันต.2)

จพ.ทันต.1 ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทในการช่วยเหลือทันตแพทย์ในการทำเอกสารการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุของทันตกรรมและเป็นกรรมการตรวจรับวัสดุในโรงพยาบาล

... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ก็ต้องช่วยหมอ[ทันตแพทย์] ทำงานจัดซื้อจัดจ้าง เวลาซื้อวัสดุอุปกรณ์ในห้องแล้วก็เป็นการตรวจรับวัสดุของโรงพยาบาลด้วย...(จพ.ทันต.1)

ทพ.ได้กล่าวถึงการทำงานร่วมกันของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น ฝ่ายเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน เพื่อการวิเคราะห์ผลงานร่วมกัน

... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] คิดแผนงานประจำปีงานส่งเสริมร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งนำผลงานมาวิเคราะห์ร่วมกัน... (ทพ.)

งานบริการเภสัชกรรม

จพ.ทันต.2 ได้กล่าวว่าวันที่มีแพทย์มาตรวจให้บริการกับผู้ป่วยที่ศูนย์สุขภาพชุมชนหรือวันที่ไม่มีผู้มารับบริการทันตกรรม เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขต้องเข้าไปช่วยดำเนินการจัดยาในห้องยา

...ในวันที่มีคลินิกโรคเรื้อรังหรือถ้าไม่มีคนไข้มาทำฟัน [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ต้องเข้าไปช่วยจัดยาในห้อยยาวันที่หมอใหญ่มาตรวจ... (จพ.ทันต.2)

หน.สอ.ได้กล่าวถึงความสามารถของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการทำงานได้อย่างดี ดังคำกล่าวนี้

...[เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมาย [งานอื่น ๆ จากหน.สอ.] ได้อย่างดี และได้เกือบทุกงาน เช่น จัดบอร์ด ... (หน.สอ.)

งานวิชาการ

จพ.ทันต.1 ได้กล่าวถึงหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการงานวิชาการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายในโรงพยาบาล ดังนี้

...[เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เป็นกรรมการสุศึกษาในโรงพยาบาล...เป็นอนุกรรมการของ HA แล้วก็กรรมการอะไรอีกก็ไม่รู้จำไม่ได้แล้วนะ ... (จพ.ทันต.1)

ส่วนที่ 5 บทบาทที่คาดหวังของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ผลการวิจัยในส่วนที่ 5 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ ดังนี้

บทบาทของผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแบบมีส่วนร่วม (Change agent)

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านทันตสาธารณสุขในสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะในการทำงานในชุมชนของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการเป็นผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแบบมีส่วนร่วม

...[เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ต้องมีการดำเนินการ [ส่งเสริมทันตสุขภาพในชุมชน] ในรูปแบบการประชาคม โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา [ทางทันตสุขภาพ] อย่างเป็นระบบและมีการประเมินผลต่อเนื่อง... (อาจารย์)

บทบาทของผู้เรียนรู้ (Learner)

ทพ.ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานในชุมชนของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ให้เน้นการทำงานส่งเสริมทันตสุขภาพมากกว่างานด้านการรักษา ดังกล่าว

...จะเน้นให้คำทำงานส่งเสริมให้มากกว่าการรักษา [ทางทันตสุขภาพ] โดยการให้รู้จักกับบริบทของชุมชนที่จะเข้าไปอยู่ เพื่อที่จะได้ทราบว่าในชุมชนนั้นๆเค้ามีปัญหาอะไรบ้าง เช่น ถ้ามีคนแก่ไม่มีฟันก็สามารถแนะนำให้มาทำฟันปลอมที่โรงพยาบาลได้ หรือถ้ามีคนไข้เข้าไปรับบริการ..." (ทพ.)

บทบาทด้านการให้ทันตสุขศึกษา

จากการให้สัมภาษณ์ของท่านรองประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานสาธารณสุข "...อยากให้หมอฟัน [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ในพื้นที่ได้เริ่มดูแลฟันเด็ก ๆ [ด้วยการ] สอนวิธีการแปรงฟันที่ถูกต้อง การเลือกใช้ยาสีฟันให้เหมาะสม..." (อบต.1)

ส่วนที่ 6 ปัญหาของการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ผลการวิจัยในส่วนที่ 6 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ ดังนี้

การทำงานนอกเหนือบทบาทตามกรอบงานของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

จพ.ทันต.2 ได้กล่าวถึงความอึดอัดในการปฏิบัติงานว่า กรอบการทำงานกำหนดให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขปฏิบัติงานถอนฟัน ขูดหินปูนในเด็ก แต่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขต้องปฏิบัติงานทันตกรรมในผู้ใหญ่ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการผิดพลาดทางวิชาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สบายใจ

...เงินไม่ใช่องค์ประกอบ หน่วยการทำงานคุณให้มาแค่เนี่ย เวลาการให้บริการต้อง[ฟัน]โยกในระดับไหน ขูดหินปูนก็ได้แต่ในเด็ก แต่ในเวลาทำงานจริงคุณให้เราทำให้ผู้ใหญ่ ถ้าเราไม่ทำก็ไม่ได้ เนี่ยแหละทำให้อึดอัด เราก็ไม่อยากทำเกินกรอบ แต่ว่า ทันตแพทย์จริง ๆ ก็ไม่แสดงความจริงใจใน

การรักษาคนไข้ คุณก็ยังอยากแต่จะทำงานเฉพาะทางของคุณ อยากจะรักษา
รากฟัน ไม่อยากขูดหินปูน นั่นแหละที่ทำให้ทันตอาอืดอืด... (จพ.ทันต.2)

ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญงานส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพ

ผู้บริหารระดับจังหวัดท่านหนึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงอุปสรรคการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงาน
ทันตสาธารณสุขในการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรคมากกว่าการรักษาว่าเป็น
สาเหตุจากการที่ผู้บริหารส่วนใหญ่มีมุมมองที่มุ่งเน้นการรักษาพยาบาลทางด้านทันตกรรมเท่านั้น
ไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เนื่องจากไม่ได้ให้คุณค่าแก่งาน
ดังกล่าว

...ผู้บริหารจะมองเรื่องงานฟันเฉพาะในการรักษา แต่เรื่องทันตกรรมป้องกัน
จะมองไม่เห็น โรคฟันเป็นโรคที่ไม่ถึงตาย ทำให้เจ้านายไม่เอาเรื่องของเรามา
เป็นประเด็น...มันจะไม่เป็นงานร้อนเหมือนกับไข้เลือดออก เมื่อมันเป็นงาน
เย็นผู้บริหารเค้าก็เฉย สิ่งที่ทันตแพทย์เราไปเสนองานที่อืดอืดก็เช่นไป
นำเสนอเรื่องกินอ่อนหวาน [งานส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพ] ก็จะมีคนนั่ง
หัวเราะเรา เค้ามองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ อะไรไม่รู้ เวลาเราไปนำเสนอ
ผู้บริหารเค้าจะมองว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญทำให้อืดอืด... (สสจ.)

เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานที่สถานีอนามัยท่านหนึ่งได้สนับสนุนความ
คิดเห็นดังกล่าวข้างต้น โดยชี้ให้เห็นถึงการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานแห่งหนึ่งว่ามุ่งเน้น
การวัดผลงานและจ่ายค่าตอบแทนจากการให้บริการรักษาพยาบาลเช่นกัน

...อย่างสปสช. [สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ] ให้เรา [เจ้าพนักงาน
ทันตสาธารณสุข] เก็บจำนวนคนไข้ ถ้าประชากรอยู่ 5000 คน เราจะต้อง
ให้บริการ [รักษาทางทันตสุขภาพ] มากกว่าครึ่ง ซึ่งจะต้องให้บริการรักษา
มากขึ้น มันจะขัดกับงานส่งเสริม ดูดิว่าแปลกไหม... (จพ.ทันต.2)

ทพ.ให้ความเห็นว่าในเมื่อยุคนี้เป็นเช่นนี้ อาจจะทำให้หน.สอ.เข้าใจผิดกับการ
ปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข "...ก็ต้องบอกว่าบางที่ผู้บริหารระดับสถานีอนามัยก็

จะมองข้ามการทำงานกันตมรรมป้องกัน จะมองว่าเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขจะทำได้แต่งงาน รักษาเท่านั้น..." (ทพ.)

ขาดทักษะในการบริการในสถานบริการ

ทพ.ชี้ให้เห็นการขาดทักษะในการให้บริการของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข จะส่งผลต่อการให้บริการแก่ผู้ป่วย ว่า

...ความสามารถของทันตภิบาล หากทันตภิบาลขาดความรู้ ความชำนาญ ก็จะทำให้ส่งผลการให้บริการและการรักษาต่อผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยได้รับการบริการที่ล่าช้า หรือต้องเสียเวลาไปกับขั้นตอนส่งต่อผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาลอื่นที่มีความพร้อมมากกว่า... (ทพ.)

ในความเห็นของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขคิดว่าถ้าวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรยังผลิตเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในหลักสูตรสองปีอยู่ แต่ยังไม่เน้นหลักสูตรที่เป็นงานส่งเสริม ป้องกันโรค สุดท้ายปัญหาก็จะมีปัญหากลับมาเหมือนเดิม "...อุปสรรคก็คือ ถ้า วสส. ยังผลิตทันตภิบาลที่จบสองปีอยู่อย่างนี้ แล้วองค์ความรู้ยังมีเท่านี้ ก็จะเจอแบบที่เราเจอ ต้องมาทำงานรักษาเหมือนเดิม วงจรก็กลับมาที่เดิม..." (จพ.ทันต.2)

การขาดการสนับสนุนการทำงานเป็นทีมจากทันตแพทย์

สสจ.ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานให้กับทันตแพทย์และเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขให้ทำงานกันเป็นทีม เป็นคู่หูกัน เพราะที่ทันตแพทย์จะคิดเป็นระบบกว่าเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขแต่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขจะถนัดมากกว่า ดังคำกล่าวนี้

...ให้แนวคิดทำให้ทันตแพทย์เป็นหัวหน้างานให้ทันตภิบาลเป็นผู้ปฏิบัติ ให้จับคู่กันทำงาน เพราะว่ามีส่วนวิชาการ ทันตแพทย์ก็อาจจะคิดได้เป็นระบบมากกว่า แต่การปฏิบัติทันตภิบาลอาจจะดีกว่าทันตแพทย์ก็ได้ ทันตภิบาลอาจจะถนัดปฏิบัติแต่ทันตแพทย์จะคิดเป็นระบบมากกว่า แล้วก็อยากให้ทันตแพทย์มีความคิดที่จะรับผิดชอบในงานกันตมรรมป้องกันด้วย ไม่ใช่มาถึงจะทำพินอย่างเดียว มันก็จะเป็นสิ่งที่ยั่งยืนไป ก็อยากให้ช่วยคิดไว้ในวันนี้จะทำอะไร อยากจะให้เข้าไปช่วยงานป้องกัน ตอนนี้ก็ยังทำไม่ได้เลย

ก็ยังติดในห้องสี่เหลี่ยมอยู่ แต่มีทันตแพทย์บางคนก็ชอบงานชุมชนที่นี้มี
ทันตแพทย์ประมาณ 20 คนจะชอบงานชุมชนสัก 7 คนได้มั้ง... (สสจ.)

ขาดแรงจูงใจในการทำงาน

จากความคิดเห็นของหน.สอ.ต่อความก้าวหน้าของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขว่าเป็น
คนขายของของกระทรวงสาธารณสุข “...ส่วนความเจริญก้าวหน้าทันตภิบาลมากกว่ายังเป็นคน
ขายของของกระทรวงสาธารณสุขหรือฐานะลูกไม่มีพ่อ...” (หน.สอ.)

ส่วนในความคิดของนักวิชาการสาธารณสุข ได้สนับสนุนความก้าวหน้าของเจ้าพนักงาน
ทันตสาธารณสุขในเรื่องการศึกษาต่อเนื่องเพื่อที่จะได้ไม่ต้องเปลี่ยนสายงาน ดังคำกล่าวนี้

...ปัจจัยสนับสนุนความก้าวหน้าในสายงานในเรื่องการศึกษาต่อเนื่องเพื่อตั้ง
เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขไว้ให้ได้ แต่ในความเป็นจริง ก็มีแต่คนเปลี่ยน
สายงานไปกว่าร้อยละ 60 ... (นวก.)

จากประสบการณ์ในการเข้าประชุมของทันตแพทย์ที่ได้รับในเรื่องการเรียกร้อง
ค่าตอบแทนหรือสวัสดิการให้กับเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขไม่ค่อยมีใครสนใจ ดังคำกล่าวนี้

...ส่วนในสิ่งที่ไม่ชอบหรืออึดอัดก็คือไม่สามารถเรียกร้องค่าตอบแทนหรือ
สวัสดิการต่างให้เค้า [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ได้ในบางเรื่อง เพราะพอเข้า
ที่ประชุมมักจะไม่มีใคร [ผู้บริหาร] สนใจ ทำให้ลำบากใจอยู่... (ทพ.)

เช่นเดียวกันกับความเห็นของสสจ.ในเรื่องค่าตอบแทนและเรื่องการปรับตำแหน่งของเจ้า
พนักงานทันตสาธารณสุข ดังคำกล่าวดังนี้

...จากงบประมาณที่จำกัดอย่างในปัจจุบัน ที่ไม่มีใครเห็นความสำคัญของ
ทันตภิบาลในเรื่องค่าตอบแทน เลยถ้ามีอำนาจก็อยากให้มีค่าตอบแทนที่ดี
ขึ้นที่เรียน 4 ปีก็ให้เป็นนักวิชาการทันตสาธารณสุข และพวกที่อาวุโสก็ให้เข้า
แท่งอาวุโส เพราะตอนนี้ถ้าเงินเดือนตันก็จะเท่าสี 8 เลย น่าจะมีให้เวียนกัน

แต่พวกที่เรียนต่อจะสามารถเป็นนักวิชาการได้เค้ากำลังเขียนให้อยู่ ตอนนั้นมี
ตำแหน่งมาเพื่อรองรับหน.สอที่เป็นซี 7 แต่หันตาไม่มีซี 7 เลยไม่ได้...(สสจ.)

จากความเห็นใจของสสอ.ต่อเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในเรื่องการทำงานเกิน
ค่าตอบแทน แต่ในส่วนของสสอ.ไม่สามารถช่วยเหลือเรื่องนี้ได้ ดังคำกล่าวนี้

...สิ่งที่ชอบก็คือเป็นคนตั้งใจทำงาน เทียบแล้วก็เป็นคนที่น่าเห็นใจ ที่ทำงาน
เกินค่าตอบแทน แต่ว่าเราอยู่ในฐานะที่ช่วยอะไรไม่ได้ ประมาณร้อยละ 90
เป็นคนที่ทำงานดีและมีความรับผิดชอบ ใช่ว่าจะไม่มีคนไม่ดี... (สสอ.)

ปัญหาอุปสรรคการแสดงบทบาทการให้บริการทันตสุขภาพในชุมชนของ
เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคใน
การแสดงบทบาทการให้บริการทันตสุขภาพในชุมชนของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ดังนี้

ขาดทักษะในการให้บริการในชุมชน

ทก.ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงหลักสูตรเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ให้
เน้นงานส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพมากกว่าการรักษาทันตสุขภาพ ทำให้องค์ความรู้มีเท่าเดิม
ไม่ได้รับองค์ความรู้เรื่องอื่นเพิ่มเติม ดังกล่าวดังนี้

...น่าจะมีการปรับปรุงหลักสูตร [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ความรู้แค่
สองปีอาจจะไม่ช่วยให้้องค์ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ [ทันตสุขภาพ]
ของเรามันเยอะขึ้น เพราะว่า หนึ่งเวลาผลิตเราออกมา คุณไม่ได้บอกว่าต้อง
มาทำงานส่งเสริม[ทันตสุขภาพ]เยอะ สอนเรื่องงานรักษา [ทันตสุขภาพ] ะ
เยอะ พอเวลาคุณให้ออกมาทำงานคุณบอกว่า ตัวชีวิตของคุณให้ทำงาน
ส่งเสริม โดยที่คุณไม่ได้ทบทวนความรู้ให้เราเลยว่า ไข้ 123 ที่ต้องทำมัน
เป็นไง ...ลองสังเกตดูว่าพี่ทันตาที่ทำงานในรพ.จะไม่สามารถออกงาน
ส่งเสริมได้เลย พี่เค้าจะไม่ออกเพราะมันติดระบบแล้ว ก็จะทำแต่งงานรักษา
เพราะว่ามีองค์ความรู้แค่นั้น ก็จะสอนเรื่องเดิม ๆ แปร่งฟันอย่างถูกวิธี ขยับ

ปิด ขยับปิด แต่ไม่ได้มีองค์ความรู้ว่า ถ้าคุณกินขนมแบบนี้ นอกจากจะมี
ปัญหาเรื่องฟันแล้วยังสามารถทำให้เป็นโรคนั้นโรคนี้ได้อีก พวกนี้มีเยอะแยะ
ได้แต่ไม่ได้เอากลับมาทบทวนก่อน... (จพ.พันต.2)

จากความคิดเห็นของ สสจ.เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ความทุ่มเทกับงานคนรุ่นเก่าจะมี
มากกว่าคนรุ่นใหม่ ดังที่ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

...แต่ว่าปัญหาก็คือ คุณภาพของตัวบุคคล [ทันตแพทย์ เจ้าพนักงานทันต
สาธารณสุข] มากกว่าคือความรับผิดชอบของคนรุ่นใหม่ จะน้อยกว่าคน
สมัยก่อนไม่ว่าจะจบทันตแพทย์หรือทันตภิบาล อะไรมา ความรู้สึกทุ่มเท
กับงาน ไม่ได้เข้าข้างคนรุ่นเก่านะ คนรุ่นใหม่จะเลือกทำงานที่มีความสุขกับ
ตัวเอง การที่คิดจะทุ่มเทจะมีน้อยกว่า...(สสจ.)

จากเสียงสะท้อนจากเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในเรื่องการพัฒนาตัวเองว่าไม่เคยได้
ไปประชุม ดังคำกล่าวดังนี้

...อยากจะพัฒนาตัวเอง [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เหมือนกันแต่
เวลามีประชุมอะไรก็ไม่เคยได้ไป แล้วอย่างนี้จะให้ทันตภิบาลพัฒนา
ได้ไงละ.. (จพ.พันต.1)

ขาดทักษะการประสานงาน

องค์การบริหารส่วนตำบลได้เสนอแนวทางในการทำงานส่งเสริมป้องกันในศูนย์พัฒนา
เด็กเล็ก แต่ยังไม่ทราบว่า จะติดต่อกับหน่วยงานใดได้ ไว้ดังนี้

....ในเรื่องของฟันในส่วนของอบต.ยังไม่เคยทำงานด้านนี้ แต่เคยคิดว่าจะทำ
โครงการเกี่ยวกับฟันในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตรับผิดชอบแต่ก็ยังไม่ได้คุ
ยกันต่อเพราะว่าไม่รู้ว่าจะติดต่อกับใครได้... (อบต.2)

ในทำนองเดียวกันในความเห็นของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขก็ไม่ทราบว่า จะติดต่
กับองค์การบริหารส่วนตำบลใดในการเข้าไปปฏิบัติงานส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพในศูนย์พัฒนา

เด็กเล็ก"...เวลาออกตรวจฟันเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็จะติดต่อกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยตรง เพราะว่าจะไม่ค่อยรู้ว่าจะติดต่อกับใคร ศูนย์ไหนจะขึ้นกับ อบต.ไหน... (จพ.พันต.1)

ทักษะการทำงานเป็นทีมในชุมชน

สสจ.ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมกับฝ่ายเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชนจะทำงานเป็นสำเร็จ "...ตอนนี้ไม่มี การทำงานเป็นทีม และก็ความรับผิดชอบต่างกัน [ฝ่ายเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน] ต่างทำ ถ้ามีการทำงานเป็นทีมให้เป็นระบบได้จะทำงานสำเร็จ..."(สสจ.)

เช่นเดียวกับประสบการณ์ทำงานของผอ. ได้กล่าวถึงปัญหาในการทำงานเป็นทีมว่า ยังขาดการบูรณาการงานกับฝ่ายเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีข้อดีในการเสียทรัพยากรครั้งเดียวและมีคนช่วยทำงาน ดังคำกล่าวดังนี้

...จากประสบการณ์ทำงานก็คือปัจจุบันที่ยังไม่ได้บูรณาการงาน[อนามัย] โรงเรียนกับกลุ่มเวชฯ ถ้าเราทำได้จะมีข้อก็คือหนึ่ง เสียทรัพยากรรอบเดียว สองก็คือสามารถช่วยกันได้ เมื่อเราทำงานเป็นทีม เรา [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] คงไม่มีเวลาไปช่วยเค้า [ฝ่ายเวชปฏิบัติครอบครัวและชุมชน] แต่เค้าอาจจะมามีเวลามาช่วยเรา... (ผอ.)

ส่วนที่ 7 แนวทางการพัฒนามาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข

ผลการวิจัยในส่วนที่ 7 แสดงให้เห็นถึงมุมมองและความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาอิสระนี้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนามาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ในระดับปฐมภูมิ ไว้ดังนี้

แนวทางการพัฒนามาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในคลินิกทันตกรรม ทพ.ชี้ให้เห็นแนวทางการพัฒนาทักษะในการทำงานส่งเสริมป้องกัน และการรักษาให้เหมาะสม ดังนี้

...อยากให้ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] พัฒนาทักษะในการให้ทันตสุขภาพศึกษา คือ การทำงานส่งเสริม ป้องกันโรค และการบริการรักษาที่เหมาะสม... (ทพ.)

จพ.ทันต.2 คิดว่าถ้าจะให้แนะนำน้องที่จะมาทำงานจะปลูกฝังให้ไปรู้จักกับชุมชน และมาถึงก็ให้ทำงานส่งเสริมป้องกันมากกว่างานรักษาเพราะว่าไม่ใช่หน้าที่ของเรา ดังคำกล่าวนี้

...ถ้ามีน้องมาทำงานก็จะให้ไปรู้จักกับชุมชนให้มากเพื่อที่จะทำงานป้องกันได้ ต้องมีการเยี่ยมบ้าน คงจะปลูกฝังน้องว่า งานรักษาไม่ใช่งานของเรา แล้วก็ปลูกฝังทันตแพทย์ด้วยว่างานรักษาคืองานของเค้า ถ้าจะบอกน้องก็คือมาครั้งแรกให้จับงานป้องกันไปเลยตั้งแต่แรกเพื่อที่จะได้บ่งบอกไปเลยว่าบทบาทหน้าที่ของฉันท้องงานส่งเสริมป้องกัน โดยน่าจะมีการอบรมมาให้ตั้งแต่ระดับ สสจ. สสอ. มาเลย คงจะต้องไปคลุกคลีกับชุมชน ว่าถ้าทันตาถ้าไม่ได้อยู่ในสอ.การลงชุมชนจะน้อยแม้กระทั่งในเมืองทันตาก็ไม่ลงชุมชนเหมือนกัน คิดว่า ถ้าจะให้มีการเพิ่มเติมน่าจะเพิ่มตรงทักษะการลงชุมชน คือเด็กรุ่นใหม่ การเรียนการสอน น่าจะเน้นที่งานส่งเสริมมากกว่าการรักษา... (จพ.ทันต.2)

จากการสัมภาษณ์ อบต.1 อยากให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขออกมาให้ความรู้ให้กับทุกกลุ่มในชุมชน "... [อบต.] อยากจะให้ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ออกมาให้ความรู้เกี่ยวกับ [เวลาใน] การให้บริการ [และ] ออกมาให้ความรู้กับทุกกลุ่ม เพราะตอนนี้เริ่มเป็นปัญหา [สุขภาพช่องปาก] ใหญ่แล้วเพราะว่าละเลยกันมานาน..." (อบต.1)

และในความเห็นของสสอ.คิดว่าเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขควรเพิ่มทักษะในการให้บริการรักษา "... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] เพิ่มทักษะการให้บริการรักษาทางทันตกรรมตามศักยภาพ..." (สสอ.)

และอสม.ก็อยากให้มีการเปิดให้บริการทันตกรรมเพิ่มขึ้นในสถานีนอามัย "...อยากให้เปิด [ให้บริการ] ทำฟัน [ในสถานีนอามัย] หลายๆวัน ..." (อสม.)

ส่วนในความคิดของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขนั้น คิดว่าน่าจะหาความรู้ใหม่ๆมาพัฒนางานส่งเสริมป้องกันให้อยู่ในหลักสูตรมากกว่าการรักษา ดังคำกล่าวนี้

...คิดว่าน่าจะหาความรู้ใหม่ ๆ ในด้านการสอนสุขศึกษา น่าจะพัฒนาตรง
นี้ และน่าจะจัดหลักสูตรเพื่อทำให้ทันตสุขศึกษาและพัฒนางานส่งเสริม
ให้อยู่ในหลักสูตรมากกว่าการรักษาและน่าจะยกระดับทันตภิบาลให้
เทียบเท่ากับพ.สาธาณสุขชุมชน ในเมื่อพ.สาธาณสุขชุมชนยังมีอาวุธได้
เลยทำไมทันตภิบาลจบมาก็เหมือนกันทำไมไม่มีเหมือนกัน... (จพ.พันต.1)

ผอ.แนะนำให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขมีแนวคิดในการแก้ปัญหาแบบนอกกรอบและ
มีการประกวนนวัตกรรม ถ้าเป็นปัญหาในชุมชนต้องให้คิดในเชิงก้างปลา แล้วก็แก้ปัญหาใน
เชิงกลยุทธ์ ดังคำกล่าวนี้

...ปัญหาอุปสรรคไม่มี แต่อยู่ที่แนวคิด [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] คือถ้า
จะทำเหมือนเดิมตลอดก็จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง การแก้ปัญหาก็คือ การคิด
ให้นอกกรอบ อย่างที่มีสม.น้อยก็เป็นการคิดนอกกรอบ อาจจะได้ดีใน
เด็กนักเรียนเพียงแต่ว่าเวลาเราสอน ว่ารูปฟันที่ให้ไปให้มีชื่อ วันที่ตรวจ
ก่อนที่จะส่งก็ให้เพื่อนอำปากเพื่อจะระบายว่าตรงไหนมีผุ... เราจะได้รู้ว่า
เราควรไปเจาะลึกที่ใคร คือปัญหาและอุปสรรคก็มีตรงที่จำนวนนักเรียนเยอะ
แต่เจ้าหน้าที่น้อย...แล้วก็จะให้มีการประกวนนวัตกรรม โดยจะแบ่งเป็นระดับ
ทองแดง เงิน ทอง แล้วก็ระดับเพชร ไม่มีอันดับหนึ่ง อันดับสอง ทุกคนแข่ง
กับตัวเอง... ถ้าต้องการให้พัฒนาบริการสุขภาพช่องปากจะต้องมีนวัตกรรม
ใหม่ ๆ ถ้าเป็นปัญหาในชุมชนจะต้องรู้ว่าปัญหาคืออะไรต้องคิดในเชิง
ก้างปลา หรือมายแมป ก็คือถ้าจะตอบคำถามอันนี้ต้องให้เค้าทำมายแมป
เป็นแล้วก็จะเจอวิธีการ สำหรับกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาก็คือ ในด้านบุคลากร
ต้องทำมายแมปให้เป็นแล้วก็ทำเทนนิ่ง นีด แล้วก็แก้ปัญหาในเชิงกลยุทธ์เป็น
ที่จะทำให้อึดอัดใจก็คือ เจ้าหน้าที่ที่ไม่เป็นหรืออาจจะทำเป็นแต่คิดไม่ถึง
การจัดประกวนนวัตกรรม ก็ยังไม่มีใครเอาเด็กนักเรียนมาตรวจฟัน สักหนึ่งใน
สามก็ได้ นอกนั้นก็จะเป็นเรื่องในการแก้ไขปัญหา... (ผอ.)

ทพ.อยากจะมีประชุมเพื่อประมวลองค์ความรู้ร่วมกัน เพื่อให้เจ้าพนักงานทัน
สาธารณสุขได้เกิดแนวทางการพัฒนามากขึ้น ดังคำกล่าวนี้

... [ทพ.] อยากจะจัดประชุมบุคลากร [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] ภายในองค์กร เพื่อจะประมวลองค์ความรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และอยากให้มีความรู้พื้นฐานด้านการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งความรู้ด้านคอมพิวเตอร์เพิ่มเติม เนื่องจากทันตภิบาลหลายๆคนยังขาดทักษะด้านนี้ [คอมพิวเตอร์] รวมทั้งการจัดเวทีและการเข้ากลุ่มเรียนรู้ /ดูงาน เพื่อจะได้เกิดแนวทางการพัฒนามากขึ้น... (ทพ.)

ในความคิดเห็นของหน.สอ.ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข โดยการคิดแบบเอาตัวเองมาเป็นคนไข้เอง แล้วจะรู้ว่าต้องการบริการแบบไหน ควรพัฒนาด้านใด ดังคำกล่าวนี้

... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] คิดแบบประชาชนโดยเอาตัวเองมาเป็นคนไข้เอง แล้วจะรู้ว่าเราต้องให้บริการอย่างไร จะจัดระบบบริการอย่างไร จึงจะตรงตามความต้องการ รู้จักคิด พยายาม แสวงหาโอกาส และหาทางออก แล้วจะได้นวัตกรรมใหม่ ๆ ออกมาเอง ถ้าถามว่าจะให้พัฒนาด้านใด ก็ควรจะพัฒนาด้านงานส่งเสริม ด้านการให้ทันตสุขภาพ มากกว่าการรอรักษาที่คลินิกทันตกรรม... (หน.สอ.)

แนวทางในการพัฒนาบทบาทของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขปฏิบัติงานทันตสาธารณสุขในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขในการปฏิบัติงานในชุมชนได้ให้แนวทางในการปฏิบัติงาน ดังนี้

การพัฒนาบทบาทการเป็นผู้เรียนรู้ในชุมชน

สอ.ได้แนะนำว่า ในงานชุมชนเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขต้องพัฒนาความคิดและวิธีการทำงานที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง และต้องได้รับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและวิชาการอย่างจริงจัง ดังคำกล่าวนี้

...บุคลากร [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] จะต้องได้รับการพัฒนาความคิด และวิธีการทำงานที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งได้รับการพัฒนา

เทคโนโลยีและวิชาการอย่างจริงจัง...เน้นการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชน
ดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว อย่างบุคลากรจะต้องได้รับการพัฒนา
ความคิดและวิธีการทำงานที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางรวมทั้งได้รับการ
พัฒนาเทคโนโลยีและวิชาการอย่างจริงจัง...ดังนั้นทันตภิบาลต้อง [มี
ทักษะ] สามารถเรียนรู้ได้... (สสอ.)

การพัฒนบทบาทผู้สนับสนุน (Facilitator)

อสม.ต้องการให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขมีการส่งเสริมความรู้ให้กับตนเองเพื่อจะได้
แนะนำคนอื่น ๆ ได้ “...อยากให้ [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] มีการส่งเสริมความรู้ [ด้านทันต
สุขภาพ] ให้กับ อสม.จะได้สามารถแนะนำคนอื่น ๆ ให้ได้...” (อสม.)

แนวทางในการพัฒนบทบาทอื่น ๆ ในสถานบริการของเจ้าพนักงานทันต
สาธารณสุข

สสจ.ได้แนะนำให้ทันตแพทย์ทำงานเป็นคู่หูกับเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ดังนี้

...การทำงานเป็นคู่หูกันระหว่างทันตแพทย์กับทันตภิบาล เพื่อช่วยกัน
ทำงาน... (สสจ.)

ทภ.2 อยากให้มีโปรแกรมในการจัดการคลังยา เพื่อจะได้สะดวกในการทำงาน ดังนี้ “...
น่าจะมีโปรแกรมที่ใช้ตัดยอดยาให้ง่ายกว่านี้ ตัดยากเพราะว่ายายเยอะมาก...” (จพ.ทันต.2)

สสอ.ได้แนะนำให้เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขได้หาความรู้ด้านคอมพิวเตอร์
เพิ่มเติม ดังนี้ “... [เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข] หาความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ตอนนี้ถ้าใช้คอมพิวเตอร์
ไม่เป็นก็จะอยู่ลำบาก เพราะอะไรก็ต้องทำให้คอมพิวเตอร์ทำงาน...” (สสอ.)

สสจ.แนะนำว่านอกจากจะมีมนุษยสัมพันธ์แล้วต้องมีความรู้ทางวิชาการ โดยให้ใน
เครือข่ายจัดประชุมวิชาการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ดังคำกล่าวนี้

...การมีมนุษยสัมพันธ์ และจะต้องมีความรู้วิชาการด้วย...ในเครือข่ายจะต้อง
จัดประชุมวิชาการอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งเพื่อให้มีความรู้และพัฒนาในทุก
เรื่องทั้งวัสดุอุปกรณ์แล้วก็เทคนิคใหม่... (สสจ.)

การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลได้เสนอการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะ
นำไปสู่การพัฒนาบทบาทในชุมชนของเจ้าพนักงานทันตสาธารณสุขว่าถ้าทางโรงพยาบาลมี
โครงการทันตสุขภาพสามารถนำเสนอที่อบต.ได้และถ้าอบต.มีโครงการก็จะติดต่อที่โรงพยาบาล
ดังนี้ "...แล้วถ้าทางฝ่ายทันตฯโรงพยาบาลมีโครงการ [ด้านทันตสุขภาพ] มาเสนอที่อบต.ก็ยินดี จะ
ได้ทำงานร่วมกัน ถ้าทางอบต.มีโครงการทันตฯที่อยากทำก็จะติดต่อไปเหมือนกัน..." (อบต.2)

